

NUMERE ÎN LABIRINT (II), DE THEODOR CODREANU*

Mă voi detașa de impresia lăsată de lectura ultimei cărți a lui Th. Codreanu – *A doua schimbare la față* – apărută nu de mult la Editura *Princeps* din Iași, ca să mă cantonez în atmosfera penultimei sale lucrări, *Numere în labirint, vol.II*, care apare la nici un an distanță de *Numere în labirint, vol.I* (1987). De altfel, scriitorul hușean ne-a obișnuit cu apariții editoriale frecvente în ultimii cinci-șase ani, bibliografia de autor nemaiputând fi cuprinsă, doar în enumerare de titluri, pe o singură pagină tipărită. Urmează a fi date la iveală alte șase-șapte asemenea tomuri, și cu siguranță că ele vor urma într-un ritm destul de alert, deoarece, cartea, în integritatea și dimensiunea ei a fost elaborată de-a lungul a peste patruzeci de ani de activitate scriitoricească, iar ceea ce autorul are de făcut acum ține doar de selecționare, de argumentare și de editare. Bineînțeles că și de puterea financiară. Importanta întreprindere spirituală, aceea de editare a *caietelor* lui Codreanu, și-a asumat-o Editura *Opera Magna* din Iași, care se impune în ultima vreme prin publicarea de lucrări tot mai originale și mai incitante.

Este și cazul cărții lui Theodor Codreanu, care ne-a obișnuit cu studii elaborate, doldora de idei și concepte,

* Theodor Codreanu, *Numere în labirint* (II), Iași, Editura „Opera Magna”, 2008.

riguros structurate, de ai impresia, când le citești, că textul nu mai admite nici cel mai nesemnificativ semn de punctuație, d-apoi incertitudine sau sfială. Rigoarea stilului, demonstrația, avalanșa de argumente și puncte de vedere aleatorii aduse în sprijinul disertației critice, notele de subsol, bibliografia exhaustivă și mai ales tonusul, pofta de a se lansa în subiectul propus constituie un conglomerat greu, aproape de neclintit, în jurul căruia vibrează, cu iradierii subite, *ființa* oricăreia dintre cărțile semnate de acest autor.

Pronunțând vocabula *caiete*, mintea ne duce de îndată la Eminescu. Manuscrisele lui au căpătat chip pe aceste forme materiale, și Codreanu nu s-a sfiit să-l calchieze, de moment ce el s-a declarat discipol al marelui bard de la Ipotești aproape din copilărie. Ce să mai vorbim despre adolescență sau prima tinerețe? Aici, în aceste vârste, s-au copt conceptele, s-a născut flacăra și s-a înălțat focul mistuitor de dragoste întru Eminescu, așa cum ne vor demonstra-o cărțile de mai târziu, precum *Eminescu-Dialectica stilului*, *Dubla sacrificare a lui Eminescu sau Mitul Eminescu*.

Heraclit a zis-fiind vizitat de câțiva curioși să cunoască pe marele filozof căruia i se dusesse vestea, și care fusese găsit acasă încălzindu-se aproape de cuptorul de pâine, lucru ce îi dezarmează pe vizitatori – că „sunt zei și aici”. Adică, aproape de cuptor, și nu numai în Olimp.

Speciile *jurnal, memorii, cugetări* sunt la îndemâna unui scriitor de obicei către sfârșitul carierei, atunci când principalele traiectorii ale câmpului său de investigație au fost parcurse. Atunci când puterea de a inova slăbește, iar viața, cu ludicul ei contrabalansează serios ficțiunea. Și socotind-o una de rutină și de formare prin exerciții. Ca dovadă este faptul că, reeditând cu ocazia unor antologii sau culegeri reprezentative de texte, poezii și prozatorii revin la foarte puține din lucrările de tinerețe. De regulă ei nu le mai recunosc ca fiind dintre acelea ce i-ar reprezenta. Ei, bine, Th. Codreanu demonstrează prin cartea în discuție, *Numere de labirint*, vol. I și II, că această perioadă de orientare a individului către cele spirituale, care coincide și cu o vârstă biologică prematură, patima de scris, de mărturisire prin scris izvorăsc chiar din nebuloasa vârstei adolescente. A da *glas* acestei vârste, a o materializa în scriitură este un lucru la fel de firesc cu faptul că tulpina copacului se sprijină mai întâi pe rădăcină, și numai prin aceasta pe pământ. Adolescența, prima tinerețe sunt vârstele care adaugă vieții individului două cercuri marcante: aceea a dorinței de a *descoperi* și *descoperirea* în sine. Și aceștia sunt chiar *zeii* printre care autorului îi place să trăiască în zbuțiatul crâmpiei de existență din jurul vârstei de 20-25 de ani.

Dacă primul volum din lucrare ni-l prezintă pe autor ca un *boț iscoditor*, doritor de a se revendica în calitatea de *ființă*, de a-și stabili coordonatele geografice și spirituale între care evoluează, deși voit autorul își impune o zgârcenie a datelor sale biologice, în al doilea volum, ca într-un veritabil Bildungsroman aflăm câteva elemente punctuale din biografia scriitorului, menite să-și pună pecetea pe scrisul de mai târziu.

Un confrate realiza, recent, portretul sugestiv al scriitorului din Huși, zicând că acesta este un „spirit alert și decomplexat, capabil să bată pe umeri-ocrotitor sau cărtitor-condescendent-personalități culturale reputele ale literaturii, esteticii, filozofiei, mitologiei, criticii structuraliste, arhetipale, tematiste, psihanalitice“, că „familiaritatea atitudinală“ a lui se sprijină pe „siguranța tonului, dezinvoltura, bravada, fandarea critică, fronda polemică“, adică tocmai acele calități dobândite atât prin „asumare competentă și pertinentă a prerogativelor exegetice, susținute de lecturi temeinice, meticuloase, îndelungi, în complementaritate cu însușirea limbajului critic“, cât și prin „stăpânirea conceptelor-cheie“, totul dublat de remarcabilele sale „însușiri analitico-sintetice“. Ei bine, această imagine a criticului, eminescologului și eseistului de excepție care este Th. Codreanu s-a prefigurată, aproape cu exactitate, în acei ani de stufoasă existență care fac obiectul cugetărilor din primele două volume ale lucrării în discuție.

Căci substanța *Numerelor în labirint* este alcătuită de judecata, la rece, a unei întregi problematice a vremii și-a tuturor vremurilor: rostul individului pe pământ, sensul existenței mundane, viața, moartea, arta, datoria și onoarea, munca, politica, nădejdea și speranța, disperarea, adevărul, minciuna și, bineînțeles, literatura, poezia, proza, teatrul, eseul, critica, axiologia, și iarăși morală, religia, ateismul, capitalismul și comunismul,

atitudinea, patria și patriotismul, realismul în artă, modernismul, postmodernismul etc. Toate trecute prin mintea și sufletul rece al nihilistului, acea atitudine de indexare, de punere la zid aproape față de tot ce-l înconjoară, încât autorul se întreabă, la un moment dat, „...ce voi face dacă voi ieși din acest teribil nihilism?“ Atitudinea în fața realității însă se trage tot de la Eminescu, de a cărui ființă spirituală și materială se simte atât de legat, încât criticul exclamă „Doamne, ce neștiutori suntem de Eminescu! Bruscu, mi-aduc aminte că l-am visat pe Eminescu și poetul m-a dojenit aspru că nu-i cunosc opera.“

De ce *numere* și de ce *labirint*? Trecând peste notarea strictă, curentă a cugetărilor în cele aproape o sută de caiete, dintre care doar 34 utilizate pentru primele două tomuri din lucrare (volumul II-cuprinde cugetările de la nr.3289 la nr.6337) vom insista asupra încărcăturii metafizice pe care o comportă fiecare din cele zece cifre, în toate combinațiile lor numerologice, de parcă fiecare dintre cifrele la care a ajuns ar oferi creatorului o anumită stare spirituală și l-ar introduce într-o anumită conjunctură zodiacală care să-l ajute să gândească adevărul asupra problemei ce și-a propus. Apoi, dacă viața și moartea sunt *labirint*, desigur că labirint este și creația. Iar *creația*, de obicei cea artistică, este personajul principal al notelor de față.

În sistemul axiologic al lui Codreanu, conturat, în mare, încă de la vârsta de 25 de ani, gândirea, în calitatea ei de categorie psihică, este factorul determinant al existenței umane. Autorul face distincție între gândirea comună, a *tuturor*, și *înalta gândire*, care este la îndemâna genilor. Artiștii, și mai ales cei mediocri, nu se pot ridica până la gândirea de geniu, ei se lasă copleșiți de obicei de intuiție, sub forma sa specifică numită *inspirație*. Numai gândirea, rațiunea tăioasă și necruțătoare duce la adevărata cunoaștere. *Gândirea* e chiar condiția fericirii, afirmă autorul în primul volum al lucrării. Dar, adaugă în prezentul volum, pe margine aserțiunii lui Emerson, care spune că *nu există cunoaștere care să nu fie putere*: „când cunoașterea atinge limite maxime, ea devine neputință. De unde și începe tragedia cunoașterii.“ Oare nu aceasta va fi paradigma după care va îi va judeca, în viitor, pe Eminescu, Bacovia și Caragiale? Stilul, limbajul, metafizica stărilor și întâmplărilor, dar, deasupra tuturor, raționalitatea operei.

Abundă, în text, observațiile pe marginea lecturilor de formare ca scriitor și intelectual, începând cu autorii clasici ai antichității, trecând prin marea literatură modernă și postmodernă, națională și universală, și sfârșind cu literatura *Noului Roman* Francez sau literatura română a anilor 60-70. Surprind observațiile de fond pe care le face criticul în devenire, legate fie de stil, fie de construcție și chiar încercări ale viitoarei sale metode structuralist-hermeneutice care vor căpăta amploare în studiile de mai târziu. Pare surprinzător pentru un cititor de vârsta tânărului Codreanu să facă notări de genul „deși nu se ridică la valoarea *Fraților Karamazov*, *Demonii* este o capodoperă. Personajele cele mai adevărate sunt Stravoghin și Kirilov. Senzația unei torturi de proporții cosmice străbate paginile cărții. Deformația ființei atinge

apogeul. Dostoievski a intuit printre primii că omul se îndreaptă către boală și haos. Iată de ce în secolul nostru el a devenit cel mai actual artist al veacului trecut. Eu nu văd misticul în eroii dostoievskieni, ci o realitate psihică halucinantă...“ Și cât de mult îl încântă Proust cu al său roman *În căutarea timpului pierdut!* „Voi merge însă mai departe și nu voi vedea în aceasta...o simplă metodă, aceea a introspecției, ci însăși esența stilului proustian, unic, și irepetabil. Fiindcă stilul este o *Weltanschauung*, o reconstrucție a lumii și nu o explicație a ei. E chiar diferența dintre stil și sistem filozofic. Filozoful propune o cheie de descifrare a ființei, artistul tinde mai departe, el e și filozof, dar și demiurg, fiindcă reclădește universal din datele oferite din rezolvarea ecuației...”

Sau multe referințe la cărțile postproletcultiste de la noi: Miron Radu Paraschivescu este, după părerea autorului, „cel mai mare scriitor comunist.“, Marin Preda se remarcă prin romanul *Delirul*, care trăiește mai mult prin ideologia lui, prin judecata pe care o propune autorul privind rolul personalităților istorice, și nu prin stil, precum *Morometii*. Începând cu Al. Ivasiuc, prozatorii români creează o breșă față de romanul anilor 50-60, trăgând cu coada ochiului la ce se întâmplă în Franța și Anglia cu *Noul Roman*. Prin urmare, multă vorbărie, stil contorsionat, afectare a epicului, fără a impune personaje memorabile, precum un Ioanide sau Ilie Moromete și această orientare se vede la toată generația lui Ivasiuc: Augustin Buzura, Radu Petrescu, Corneliu Ștefanache etc. În schimb, Th. Codreanu se lasă entuziasmat de *imnele* lui Ion Alexandru despre care spune că „e o fericită întâmplare pentru poezia românească să fi găsit în Ion Alexandru continuatorul original al lirismului blagian din *Mirabila Sământă*.”

Numere în labirint se citește și ca un roman autobiografic. Datele referitoare la viața materială a autorului sunt mai consistente decât în primul volum. Astfel, aflăm că autorul este un truditor pe câmpul educației socialiste, un om al școlii, care în loc să lumineze mințile și inimile copiilor, dată fiind ideologia comunistă, le contorsionează, le schilodește. A profesat șapte ani în Orgoiești, un sat pierdut de Dumnezeu pe meleaguri vasluiene, apoi alți doi la Dodești. Cu acesta, zice scriitorul „Viața la țară se încheie“. Având în vedere că evenimentul se petrece cam în perioada când se încheie și consemnările din prezentul volum, tragem concluzia că mai bine de nouă ani Th. Codreanu a fost dascăl de țară, uneori și director de școală, că acolo, în sihăstria nopților de iarnă, sub apăsarea toamnelor umede și întârziate, a dat la iveală cele mai bine de treizeci de caiete de cugetări și însemnări din care s-au născut două cărți, și urmează să se mai nască și altele. Pare nu numai romantic, dar aproape năstrușnic și bizar că sub aparența blondină și prizărită a unui tinerel pe fața căruia tullele abia se transformau într-un păr bărbătesc se ascundea un veritabil viitor scriitor. *Suferința*, zice acesta, este singura care duce la creație. În mediul searbăd în care se vede *aterizat*, tânărul Codreanu are parte de tot florilegiul existențial: angoasă, plictiseală, dragoste trecătoare, trădare, dușmănie, prefăcătorie, o căsnicie ratată și, în sfârșit, *marea iubire*. Apare femeia mult visată

și așteptată, menită a acoperi parte din golul sufletesc al autorului. Ea poartă numele de L.(Lina) și coincide cu cel al actualei soții a scriitorului. Ceea ce îl schimbă aproape total este boala, o criză renală care l-a mânat spre disperare și moarte într-atât încât, la un moment dat autorul se simte anulat pe toate planurile ființei sale biologice și psihice. În acest sens este de-a dreptul impresionantă apropierea pe care o face între starea sa defavorabilă și cea descrisă de Giovanni Papini: „Eram un monstru: un monstru nefericit și rigid. Palid, sleit, îndărătnic, nu mai voiam să văd pe nimeni. Nimic nu mă mai atrăgea în lumea valorilor obișnuite. Mi-am părăsit chiar prietenii... Totul s-a sfârșit, totul s-a încheiat, totul e pierdut. Nu mai e nimic de făcut...” Angoasa, tărâmul aproape terifiant al celor două state moldovenesti și socialiste, unde scriitorul este nevoit să viețuiască, vor constitui materia primă a romanului său *de sertar*, *Varvarienii*, publicat în 1981 sub forma prescurtată și amputată a *Marelui zid*, ca să fie pe placul cenzurii ceaușiste.

De altfel și materia cuprinsă în primele două volume din *Labirintul numerelor* a reprezentat ceea ce se cheamă *literatură de sertar*. Într-o discuție pe care am avut-o cu autorul la vremea când se pregăteau volumele pentru editare l-am întrebat cum de îndrăznește să trăiască în casă cu manuscrise ce cuprindeau observații tăioase la adresa regimului comunisto-ceaușist, Th. Codreanu mi-a răspuns că le păstra „stăpânit de multă frică și suspiciune“, mai ales că Sandu Tzigara-Samurcaș, disidentul poet de la București, primul, după Eminescu, de care autorul hușean s-a simțit sufletește legat, îi scria să țină „bine ascunse caietele, că a doua oară nu va mai fi iertat de tovarășul Iftimie“. Că va putea fi învinuit de *trădător al națiunii*, al sfintei națiuni socialiste. L-am întrebat dacă nu a întreprins ceva spre a le strecura către Occident, eventual până la *Europa Liberă*, dar mi-a răspuns că această întreprindere ar fi presupus riscuri nebănuite, având în vedere mediul în care trăia la data aceea.

Prin urmare, Th. Codreanu ratează, astfel, statutul de scriitor *disident*, *deși în taina atelierului lui de gândire și creație de la Orgoiești fluiera în biserică nu cu metaforă, ci adânc, bărbătește, cât îl țin baierile: „Aflu de la Samurcaș că mult lăudatul nostrum partid (P.C.R) s-a născut ca agentură a Kominternului în România, fiind format în majoritate din evrei și alți alogeni, că ținta imediată era dezmembrarea României Mari, organizând revoluția de la Tata- Bunar din Basarabia. Aceasta este cauza adevărată a scoaterii din legalitate a acestui partid care a fișează astăzi atâta patriotism zgomotos.“ Sau: „Am citit mesajul tovarășei academician doctor Elena Ceaușescu către Institutul Ecuadorian de Științe Naturale. Te înspăimântă atâta lipsă de originalitate, nici un gând personal, nici o scripă a creierului, doar fraze goale, de curtoazie, fraze ucigătoare cu care suntem suprasaturați și în fața cărora s-ar năruși și cele mai gigantice piuramide“.*

Publicate astăzi, desigur că asemenea notări nu mai comportă greutatea politică și riscul de altădată. Ar plana și bănuiala că autorul contraface, adică operează

modificări care să-i convină. Ceea ce nu-i cazul lui Codreanu. Autorul publică asemenea lucruri nu pentru a-și asuma niscavai merite cum au făcut-o, din păcate, alții, impunându-și cu ostentație imaginea lor de dizidenți. El dorește să rămână sincer cu sine însuși și ni se prezintă întocmai precum fusese *atunci*, mai ales că această componentă a caracterului lui cârtitor a lucrat cu asupră de măsură în elaborarea judecăților de valoare de peste timp, așa încât dacă Th. Codreanu este ceea ce ni se prezintă în ultima sa carte (*A doua schimbare la față*), el n-a devenit astfel, ci a fost dintotdeauna.

Sugestive pentru întreaga generație de scriitori români care debutează în anii '70 sunt avaturile prin care autorul trece până să ajungă să fie acceptat în presa literară a vremii. Romanul de debut *Varvarienii*, dar și alte scrieri trimise spre publicare răzbat cu greu prin cenzura ceaușistă și nu pot îmbrăca forma publicabilă decât periate serios de așa-numitul *balast ideologic*. Aflat în

asemenea impas, scriitorul hușean nu ia calea disimulării prin parabolă, cum a procedat întreaga sa generație de prozatori, ci părăsește pur și simplu genul, dedicându-se aproape exclusiv criticii literare. Sub forma sa tăioasă și necruțătoare, romanul de debut, și singurul roman al lui Codreanu, va apărea târziu, în 1998, și, asemenea cărții pe care o discutăm, cu problema lui politică aflată aproape în suspensie. Fiindcă, între timp, realitățile sociale și politice ale țării s-au schimbat.

Pusă față în față cu realizările din critica și eseistica lui Th. Codreanu, *Numere în labirint* ne oferă o imagine mai familiară și puternic personalizată a celui care a scris *Eminescu-Dialectica stilului*, și-avem în față o creație care depune mărturie asupra unei epoci, din fericire apusă, ce prin cinismul și experimentele sale ideologice și-a pus amprenta pe o întreagă generație de scriitori. Acestea sunt și argumentele care ne fac să așteptăm cu nerăbdare și celelalte părți ale lucrării.